

משנה מסכת ערכין פרק ג

(ה) במוציא שם רע להקל ולהחמיר כיצד, אחד שהוציא שם רע על גדולה שבכנה ועל קטנה שבישראל, נותן מאה סלע. נמצא האומר בפיו: יתר מן העושה מעשה. שכן מצינו, של א נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע, שנאמר (במדבר יד), וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי:

מסכת ערכין דף טו/א

1. ממאי דלמא משום דקא גרים לה קטלא דכתיב ואם אמת היה הדבר וגו' והוציאו את הנערה וגו' אמר רבא אמר קרא כי הוציא שם רע על שם רע שהוציא:
2. וכן מצינו שלא נתחתם גזר דין וכו'. ממאי דלמא דאכתי לא מלא סאתן דאמר רב המנונא אין הקדוש ברוך הוא נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו שנאמר במלאת ספקו יצר לו אמר ריש לקיש אמר קרא וינסו אותי זה עשר פעמים על זה נתחתם גזר דין:
3. תניא א"ר אלעזר בן פרטא בוא וראה כמה גדול כח של לשון הרע מנלן ממרגלים ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כך המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה ממאי דלמא משום דר' חנינא בר פפא דאמר רבי חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה דכתיב כי חזק הוא ממנו אל תיקרי כי חזק הוא ממנו אלא ממנו כביכול בעל הבית אין יכול להוציא כליו משם אלא אמר רבה אמר ריש לקיש אמר קרא וימותו האנשים מוציא דבת הארץ רעה על דבת הארץ שהוציא!

מסכת ערכין דף טו/ב

היכי דמי לישנא בישא (רבא אמר) [אמר רבה] כגון דאמר איכא נורא בי פלניא אמר ליה אביי מאי קא עביד גלויי מילתא בעלמא הוא אלא דמפיק בלישנא בישא דאמר היכא משתכח נורא אלא בי פלניא!?

מסכת ערכין דף טו/ב

תנא דבי רבי ישמעאל כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים כתיב הכא לשון מדברת גדולות וכתוב בעבודת כוכבים אנא חטא העם הזה חטאה גדולה בגילוי עריות כתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת בשפיכות דמים כתיב גדול עוני מנשוא גדולות אימא תרתי הי מינייהו מפקא במערבא אמרי לשון תליתאי קטיל תליתאי הורג למספרו ולמקבלו ולאומרו
א"ר חמא ברבי חנינא מאי דכתיב מות וחיים ביד לשון וכי יש יד ללשון לומר לך מה יד ממיתה אף לשון ממיתה אי מה יד אינה ממיתה אלא בסמוך לה אף לשון אינה ממיתה אלא בסמוך לה ת"ל חץ שחוט לשונם אי מה חץ עד ארבעים וחמשים אמה אף לשון עד ארבעים וחמשים אמה תלמוד לומר שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ וכי מאחר דכתיב שתו בשמים פיהם חץ שחוט לשונם למה לי הא קמשמע לן דקטיל כחץ וכי מאחר דכתיב חץ שחוט לשונם מות וחיים ביד לשון למה לי לכדרבא דאמר רבא דבעי חיים בלישניה דבעי מיתה בלישניה

הלכות דעות פרק ז

- (א) המרגל בחבירו עובר בלא תעשה שנאמר לא תלך רכיל בעמיק ואע"פ שאין לוקין על דבר זה עון גדול הוא וגורם להרוג נפשות רבות מישראל כך נסמך לו ולא תעמוד על דם רעך צא ולמד מה אירע לדואג האדומי:
- (ב) אי זהו רכיל זה שטוען דברים והולך מזה לזה ואומר כך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני אע"פ שהוא אמת הרי זה מחריב את העולם **יש עון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה והוא לשון הרע** והוא המספר בגנות חבירו אע"פ שאומר אמת אבל האומר שקר נקרא מוציא שם רע על חבירו אבל בעל לשון הרע זה שיושב ואומר כך וכך עשה פלוני וכך וכך היו אבותיו וכך וכך שמעתי עליו ואמר דברים של גנאי על זה אמר הכתוב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות.
השגת הראב"ד - אבל בעל לשון הרע שיושב ואומר כך עשה איש פלוני א"א לא אלא קשה הראשון מן השני שהראשון הוא תליתאי והורג נפשות והשני תנין ואינו הורג אלא את עצמו בינה זאת]:
- (ג) אמרו חכמים שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא **עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע כנגד כולם ועוד אמרו חכמים כל המספר בלשון הרע כאילו כופר בעיקר** שנאמר אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו ועוד אמרו חכמים שלשה לשון הרע הורגת האומרו והמקבלו וזה שאומר עליו והמקבלו יותר מן האומרו:

כל אלו הם בעלי לשון הרע שאסור לדור בשכונתם וכל שכן לישב עמהם ולשמע דבריהם ולא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע לבד:

מסכת ערכין דף טו/ב

מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש ואומרות ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אומר להם וכי מה יתרון לבעל הלשון ואמר

מדרש רבה במדבר פרשה יט פסקה כב

(כב) וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים מה ראה ליפרע מהם בנחשים לפי שנחש פתח בלשון הרע ותחלה ונתקלל ולא למדו ממנו אמר הקב"ה יבא נחש שהתחיל בלשון הרע ותחלה ויפרע ממספר לשון הרע

מדרש תנחומא שמות פרק כג

אמר משה לפני הקב"ה הן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי א"ל **מזה בידך מזה כתיב מזה שבידך אתה צריך ללקות שאתה מוציא לשון הרע על בני כשם שהנחש הוציא לשון הרע ואמר כי יודע אלקים וגו' (בראשית ג) ובני מיד מאמינים שהם מאמינים בני מאמינים מאמינים דכתיב ויאמן העם בני מאמינים דכתיב והאמין בה' (שם יד) ומה הנחש הלקיטי אותו בצרעת אף אתה הבא נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו והנה ידו מצורעת כשלג**

רמב"ם יד החזקה - הלכות תשובה פרק ה

רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו הוא שכתוב בתורה הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע כלומר הן מין זה של אדם היה יחיד בעולם ואין מין שני דומה לו בזה הענין שיהא הוא מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע וכיון שכן הוא פן ישלח ידו:

ספר מורה נבוכים - חלק א פרק ב

ושמע עיני תשובתו. אמרנו, אתה אישי, המעין בתחלת רעיוני וזממיו ומי שיחשוב שיבין ספר, שהוא הישרת הראשונים והאחרונים, בעברו עליו בקצת עתות הפנאי מן השתיה והמשגל, כעברו על ספר מספרי דברי הימים או שיר מן השירים! התישב והסתכל כי אין הדבר כמו שחשבתו בתחלת המחשבה, אבל כמו שיתבאר עם ההתבוננות לזה הדבר. וזה - כי השכל אשר השפיע האלוה על האדם - והוא שלמותו האחרון - הוא אשר הגיע ל'אדם' קודם מרותו; ובשבילו נאמר בו שהוא 'בצלם אלוהים ובדמותו', ובגללו דיבר אתו וצוה אותו, כמו שאמר, ויצו יי אלוהים וכו" - ולא תהיה הצואה לבהמות ולא למי שאין לו שכל. ובשכל יבדיל האדם בין האמת והשקר; וזה היה נמצא בו על שלמותו ותמותו. אמנם המגונה והנאה - הוא במפורסמות, לא במושכלות; כי לא יאמר; השמים כדוריים - נאה, ולא, הארץ שטוחה - מגונה, אבל יאמר, אמת ושקר. וכן בלשונו יאמר על הקושט ועל הבטל - 'אמת ושקר', ועל הנאה והמגונה - 'טוב ורע'; ובשכל ידע האדם ה'אמת' מן ה'שקר', וזה יהיה בעיניו המושכלים כולם. וכאשר היה על שמות עיניו ותמותם, והוא עם מחשבתו ומושכליו, אשר נאמר בו בעבורם, 'ותחסרהו מעט מאלוהים' - לא היה לו כוח להשתמש במפורסמות בשום פנים, ולא השיגם -... וכאשר מרה ונטה אל תאוותיו הדמיוניות והנאות חושיו הגשמיות, כמו שאמר, 'כי טוב האץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים' - נענש בשלול ההשגה ההיא השכלית, ומפני זה מרה במצוה אשר בעבור שכלו צווה בה, והגיעה לו השגת המפורסמות ונשקע בהתגנות ובהתנאות; ואז ידע שיעור מה שאבד לו ומה שהופסד ממנו, ובאיזה ענין שב. ולזה נאמר, 'והייתם כאלוהים יודעי טוב ורע', ולא אמר, 'יודעי שקר ואמת' או משיגי שקר ואמת' - ואין בהכרח 'טוב ורע' כלל, אבל 'שקר ואמת'. והתבונן אמרו, 'ותיפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירומים הם' - לא אמר, 'ותפקחנה עיני שניהם ויראו', כי אשר ראה קודם הוא אשר ראה אחרי כן - לא היו שם סנורים על העין שהוסרו; אבל נתחדש בו ענין אחר, שגינה בו מה שלא היה מגנהו קודם:

ספר ירמיה פרק מ

(יב) וישבו כל היהודים מפל המקדמות אשר נדחו שם ויבאו ארץ יהודה אל גדליהו המצפנה ויאספו יין וקנין הרבה מאד: (יג) ויוחנן בן נתניה וכל שרי החילים אשר בשדה באו אל גדליהו המצפנה: (יד) ויאמרו אליו הידע תדע כי בעלים מלך בני עמון שלח את ישמעאל בן נתניה וכל תבן נפש ו' א האמין להם גדליהו בן אחיקם: (טו) ויוחנן בן קרח אמר אל גדליהו בסתר במצפה לאמר אלכה נא ואפה את ישמעאל בן נתניה ואיש לא ידע למה יכפה נפש ונפ צו כל יהודה הנקבצים אליך ואבדה שארית יהודה: (טז) ויאמר גדליהו בן אחיקם אל יוחנן בן קרח אל תעש {תעשה} את הדבר הזה כי שקר אתה דבר אל ישמעאל: פרק מא (א) ויהי בח' דש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה ורבי המלך ועשרה אנשים אתו אל גדליהו בן אחיקם המצפנה ויאכלו שם לחם ויחדו במצפה: (ב) ויקם ישמעאל בן נתניה ועשרת האנשים אשר היו אתו ויכו את גדליהו בן אחיקם בן שפן בחרב וימת אתו אשר הפקיד מלך בבל בארץ: (ג) ואת כל היהודים אשר היו אתו את גדליהו במצפה ואת הפשקים אשר נמצאו שם את אנשי המלחמה הכה ישמעאל: (ד) ויהי ביום השני להמית את גדליהו ואיש לא ידע: (ה) ויבאו אנשים משכם משלו ומש מרון שמ נים איש מגלחתי זקן וקרעי בגדים ומתג דדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית יי: (ו) ויצא ישמעאל בן נתניה לקראתם מן המצפה ה' לך ובה' ויהי כפג' ש' א תם ויאמר אליהם ב' או אל גדליהו בן אחיקם: (ז) ויהי כבואם אל תוך העיר וישחטם ישמעאל בן נתניה אל תוך הבור הוא והאנשים אשר אתו: (ח) ועשרה אנשים נמצאו בם ויאמרו אל ישמעאל אל תמתנו כי יש לנו מטמ נים בשדה חטים ושע' רים ושמן ודבש ויחדל ו' לא המיתם בתוך אחיהם: והבור אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי האנשים אשר הכה ביד גדליהו הוא אשר עשה המלך אסא מפני בעשא מלך ישראל אתו מלא ישמעאל בן נתניה חללים:

מסכת נדה דף סא/א

"הוא הבור שמילא ישמעאל בן נתניה חללים" דכתיב והבור אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי אנשים אשר הכה ביד גדליהו וכו' גדליהו הרגן והלא ישמעאל הרגן אלא מתוך שהיה לו לחוש לעצת יוחנן בן קרח ולא חש מעלה עליו הכותבו כאילו הרגן

מסכת פסחים דף פז/ב

אמר רבי יוחנן מפני מה זכה ירבעם בן יואש מלך ישראל להמנות עם מלכי יהודה מפני שלא קבל לשון הרע על עמוס מנלן דאימי דכתיב דבר ה' אשר היה אל הושע בן בארי בימי עזיהו יותם אחז יחזקיה מלכי יהודה ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל ומנלן דלא קיבל לשון הרע דכתיב וישלח אמציה כהן בית אל אל ירבעם מלך ישראל לאמר קשר עליך וגו' וכתיב כי כה אמר עמוס בחבר ימות ירבעם וגו' אמר חס ושלום אמר אותו צדיק כך ואם אמר מה אעשה לו שכינה אמרה לו אמר רבי אלעזר אפילו בשעת כעסו של הקדוש ברוך הוא זוכר את הרחמים שנאמר כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל רבי יוסי בר

מדרש רבה ויקרא פרשה כו פסקה ב

(ב) רבי יוסי ממלחיא ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמרו מצינו תינוקות בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעין לדרוש את התורה מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור והוא דוד מצלי עליהו הדא הוא שדוד אומר (תהלים יב) אתה ה' תשמרם אתה ה' נטר אורייתו בלבהו נתצרם מן הדור ז' לעולם מן הדור ה' הוא שהוא חייב כלייה אחר כל השבח הזה יוצאין למלחמה ונפולין אלא ע"י שהיו בהם דלטורין היו נפולין הוא שדוד אומר (תהלים נז) נפשי בתוך לבאים לבאים זה אבנר ועמשא שהיו לבאים בתורה אשכבה לווהטים זה דואג ואחיתופל שהיו להוטים אחר לשון הרע בני אדם שניהם חנית וחצים אלו אנשי קעילה דכתיב בהם (שמואל א כג) היסגוריו בעלי קעילה בידו ולשונם חרב חדה אלו הזיפים דכתיב בהו (תהלים נד) בבא הזיפים ויאמרו לשאול באותה שעה אמר דוד וכי מה השכינה עושה בארץ (שם נז) רומה על השמים אלקים סלק שכינתך מביניהו אבל דורו של אחאב כלן עובדי עבודת כוכבים היו וע"י שלא היו בהן דילטורין היו יוצאין למלחמה ונוצחין הוא שעובדיה אמר לאלהיו (מלכים א יח) הלא הוגד לאדוני וגו' ואכלכלם לחם ומים אם לחם למה מים אלא מלמד שהיו המים קשים לו להביא יותר מן הלחם ואלהוה מוכרז בהר הכרמל ואומר (שם) אני נותרתי נביא לה' לבדי וכל עמא ידעי ולא מפרסמי למלאך א"ר שמואל בר נחמני אמרו לו לנחש מפני מה אתה מצוי בין הגדרות אמר להם מפני שפרצתי גדרו של עולם תני רשב"י הנחש פרץ גדרו של עולם תחלה לפיכך נעשה ספקלטור לכל פורצי גדרות אמרו לו למה אתה נושך מה אתה מועיל ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל ואתה נושך וממית אמר להם (קהלת י) אם ישוך הנחש בלא לחש אפשר דאנא עביד כלום אלא אם מתאמר לי מן עליותא אמרו לו למה אתה נושך באבר אחד וארסך מהלך בכל האיברים אמר להם ולי אתם אומרים אין יתרון לבעל הלשון דיתב ברומי וקטיל בסוריא וקטיל ברומי ולמה קורא שלישי שהוא הורג שלשה האומרו והמקבלו והנאמר עליו

רמב"ם יד החזקה - הלכות תעניות פרק ה

(א) יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר (ויקרא כ"ו) והתודו את עונם ואת עון אבותם וגו':

(ב) ואלו הן יום שלישי בתשרי שבו נהרג גדליהו בן אחיקם ונכבית גחלת ישראל הנשארה וסיבב להתם גלותן